

ALEXANDER HRABIA GWAGNIN

KRONIKA

SARMACJI EUROPEJSKIEJ

KSIĘGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II

Armoryka

**ALEXANDER HRABIA GWAGNIN
KRONIKA SARMACJI EUROPEJSKIEJ**

ALEXANDER HRABIA GWAGNIN

**KRONIKA
SARMACJI
EUROPEJSKIEJ**

**KSIĘGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II**

Armoryka
SANDOMIERZ 2018

Projekt okładki: Juliusz Susak

Na okładce: Portret Stanisława Antoniego Szczuki (1652-1654) w stroju sarmackim (polskim),
(licencja *public domain*), źródło:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stanisław_Antoni_Šćuka,_Станіслаў_Антоні_Шчука.jpg

Tekst: reprint wydania warszawskiego z 1768 r. podzielony na części.

Copyright © 2018 by Wydawnictwo „Armoryka”

Wydawnictwo ARMORYKA
ul. Krucza 16
27-600 Sandomierz
<http://www.armoryka.pl/>

ISBN 978-83-8064-628-5

KRONIKA

SARMACYEY EUROPSKIEY,
W ktorey się zamyka Krolestwo
Polskie ze wszystkiemi Państwami,
Xięstwami, y Prowincjami swemi:
tudzież też Wielkie Xięstwo Lite-
wskie, Rutkie, Pruskie, Zmudz-
kie, Inflantkie, Moskiewskie,
y część Tatarow.

Przez

ALEXANDRA GWAGNINA

Z W E R Ő N Y

HRABIE PAŁACU LATERANSKIEGO, RYCERZA PASOWA-
NEGO, Y ROTMISTRZA J. K. Mci.

Pierwey Roku 1578. po Łacinie wydana.

A teraz zaś z przyczynieniem tych Królów, ktorých w
Łacińskiej niemasz: Tudzież Krolestw, Państw, Intuł,
ziem, y Prowincji ku tey Sarmacyey przyległych: iako
Grecyey, ziem Słowiańskich, Wołoszey, Panoniy, Bohe-
mii, Germanii, Danii, Szwecyey, Goryey, &c.

Przez tegoż Autora z wielką pilnością Rozdziałami
na X. Książ króciuchno zebrana:

A przez

MARCINA PASZKOWSKIEGO

Za staraniem Autorowym z Łacińskiego na Polskie

PRZEŁOŻONA,

Roku Pańskiego 1611.

Z B I O R
DZIEJOPISOW POLSKICH
K R O N I K A
SARMACYI EUROPSKIEY
A L E X A N D R A
H R A B I
G W A G N I N A
RYCERZA PASSOWANEGO
ROTMISTRZA J. K. MCI.
NIEGDYS w KRAKOWIE
D R U K O W A N A.

KSIEGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II

w WARSZAWIE
w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey
u XX. SOCIETATIS JESU

Roku Pańskiego 1768.

KSIĄG II. CZĘŚĆ I.

w ktorej się zamyka

Wywod y początek zacnego
a sławnego Narodu Litewskiego dowodny, dotąd
od żadnego z Historyków dostatecznie nie
wyrażony.

Narody Litew-
skie.

Cymbrowie
skąd pošli,

Ptolomeus on pierwszy wŹyskiego Źwiata Dzieiopi-
sa, naybiegleyŹy w tych krainach, gdzie Litwa mie-
szka dziŹ, y w inlŻych Prowincyach przyleglŻych, ia-
ko to w Rusi, na Podolu, na Wołhyniu, na Podlaszu,
we Zmudzi &c: Powiadaia Źe tambyli niekiedy obywatela z dawnych
lat (którch dziŹ ani Źczatku żadnego nie masz) mianowicie Galindy,
Bodyny, Geniny, Sudyni, Karyony, Amaxoby, Stabany, Sturny, Na-
fcy, Afuby, Wybiony, Umbrony, y Sargaby, miedzy Lublinem y Brz-
Źciem Litewskim. Ktorech wŹyskich z Cymbrow, Gottow, y Sarma-
tow, tenŹe Ptolomeus początek bydŹ powiada. A iŹ Sarmatów wy-
wod szerzey się od nas opisał, zda mi się Źebym Cymbrow imiona, na-
zwiŹka, y potomki ich krotce wyraził. Cymbrowie tedy wŹyskim się
zda, iŹ od Gomera wnuka Noego, ŹarŹzego syna Iaphetowego pošli,
y imię od niego przez tak wiele lat, nieco odmieniwŹy (iako się na to
wŹyscy Historykowie zgadzaią) wŹieli. To potomstwo Iaphetowe
poniewaŹ więklŻa część ziemi w Europie y w Azyi opanowało, co mu
iako własność imienia szerokość znamionuiąca, tak teŹ iŹczęŹliwe oy-
cowskie błogosławieŹstwo znaczyło, część ich od Gomera początek Źwody
wŹiawŹy, do Cymeryjskiego Bosphoru, przy iezierze Meotkim [ktore
od nich Cymeryjskim iest nazwany] nie daleko rzeki Donu, w Xiętlwie
RzeŹańkim

Rzezańskim, Wielkiemu Kulaziowi Moskiewskiemu przyległya ofiadło. A potym za czalem [jakoż to im nie trudno było] przez nie odległo granice, Ruś, Litwę, Inflanty, Borussy, [co ich teraz Prusami zowiemy] y przez Cymbrykę Herfonezę, gdzie dziś Szweycya, Dania, Gotlandya, daley szedzy po wszystkich tych brzegach rozsławzy się szeroko, panowali, y nieco nazwiska literą odmieniwszy, Cymbrymi są nazwani. Ale kiedy y którąby okazały ta odmiana miejsca y nazwiska stać się miała, ponieważ żadna kraina o tym nie pilze zkądby się copoiąć miało, nikomu nie wiadomo. A wżakże trzeba to wiedzieć: że Cymbrowie, był to zawsze lud waleczny, czerstwiy, chyży, co świadczy sprawy, które oni między śmiele, y potężnie z każdym swym potężnym nieprzyjacielem czynili. Abowiem to pułnocne obywateli opuściwszy, przez ziemie Niemiecką w liczbie po trzy kroć sto tysięcy, do Helwy cy y Francyi naprzód weszli. Ci potym naieżdzając Hiszpanią plondrowali. Potym około setnego y dzieiesiątego roku tego przed Narodzeniem Pańskim, do Włoskiej ziemie wpadli, którą po wielkiej części zwoiwali, y nayprzedniejszego Rzycę Rzymkiego, na imię Papiryusza Karbona, ze wszystkim woyskiem porazili. Potym od tychże M. Junius Sylwanus, bitwę niezczęśliwie stoczywszy, porażon: y zaś potym Aurelius Seaurus Legat Radzieki, potraciwszy Rzymkie woyska, w ręce ich żywo wpadł, y od Krola ich, na imię Bela, jest żabit. To się działo według Tacytusa, Roku sześćsetnego czterdzieśtego po założeniu Rzymu. Naostatek znou Rzymianie więkzzy lud zebrawszy, pod gurami które zowią Alpes, przeciwko Cymbrom woyska swe wyprawili, jednakże y tam do szczętu porażeni, tedy *C. Marius* w bitwie na placu został, y przy nim osmdziesiąt tysięcy Rzymkiego żołnierza poległo. *Q. Servilius Cepio* Hetman woyska wżyskiego z krwawey porazki, ledwo samodzięiąt uszedł: niesąc niezczęśliwą wieść do Senatu Rzymkiego, gdzie go od wżyskich dobrzeżących y ruchomych ofadzono, nad to, z dekretu wżyskiego Senatu, iż przez upór swój tak wielkie woysko utracił na gardle skarany jest: Twierdzą to Historykowie, iż Rzymianie nigdy więkzzy klęki od żadnego nieprzyjaciela nie odnieśli, iako na on czas od Cymbrow: y przeto będąc stworzeni, o powodzeniu państwa swego niepomalu się fraując, y przędzemu niebezpieczeństwu z świeżey porazki zabiegając, gdyż co dzień nieprzyjaciela miastu przegrażającego wyglądali. *C. Marius* Hetmana sprawnego, walecznego, y fortunnego, z Libii, który tam Jagurtę zwoiował wezwali. Tamże po oney porazce we dwie lecie, *Marius* Cymbrow y *Theutonium*, nad wodami bagnistemi walną bitwę z nimi stoczywszy, dwa tysiąca ich poraził, y potym znou z drugiey walki tak wiele Cymbrow na placu poległo, że Masylioczycyowie, zebrawszy pobitych kości, Winnice nimi grodzili, a pola krwią ludzką, iako naylepszymi nawozami nagnoione, tłusćciąc, żywność y obfitość przez wiele lat z siebie wydawały. Potym Cymbrowie umniejszeni liczbą y siłami, ale serca bynajmniej nie odmieniwszy, w kupę się zgromadzili. *Q. Katulus* Burmistrza Rzymkiego woysko rozplóżyli, y obozem się u rzeki Atezu położyli. *Marius* o tym się wywiedziawszy, co nayprzedzey do nich się pospieszył, złączył woysko swe z *Katulusowymi*, y dawszy im bitwę dnia 29 Lipca czterdzieści tysięcy ich poraził, z ktorey porazki iuz nie mo-

Cymbrow oyczyna.

Cymbrowie Francuską y Hiszpanką ziemie nateżdzali.

Cymbrow we Włoszech walki.

Niezczęśliwie bitwy y porazki Rzymskie od Cymbrow.

Marius Cymbrow poraził.

gąc wkurać, musieli się ze Włoch przez dzięki ra infze mieysca prze-
nieść, udali się ku królom oyczytym, mianowicie ku ziemie Duńskiey,
Szwedzkiey, Inflantzkiey, Pruckiey, y Litewkiey, w których oni Litew-
ski kray opanowali, Gepidami są nazwani. A w tęy stronie kędy Zmudz,
Aeneas Sylvius Massagethy, lud [według Pliniusza] bitny, bydz powiada:
Litewski zaś naród *Erafmus Stella* pięknymi racyami dowodzi, iż poszedł
z Gottow, a iż Xiążęciem Litalanem abo Litwonem, Wenejuta Pru-
ckiego Króla synem, Roku od Narodzenia Pańskiego 573. w te kraie,
oycowskiemu Państwu przyległe, w których niekiedy mieszkali Alani,
wszedł, y Litwę nazwisko od swego imienia nadał. A Zmudz od brata
tegoż Litwona, na imię Saymo, Xiążęcia Pruckiego syna, tenże *Erafmus
Stella*, w Pruckiey Historji nazwaną bydz powiada Samogitja: która na
ten czas szerokiemi y dalekimi p smy, aż ku granicom Pruckim y In-
flanckim rozciągała się. Takież też Lotyhali abo Lotwa, które dzś
Liuones, to jest Inflantczykami po złączeniu z Niemcy zowieiny, od
tegoż Litwona popołu z Litwą nazwisko swe wiodą. Te zaś narodo-
wie, iako Prusacy, Polowcy, Zmudz, Gepidy, Iaczwingi, Litwa, Inflant-
czycy, Kurlandczykowie, Lotwa, Iazyges abo Igowianie; acz różne
nazwiska, ale iako jeden język mało odmienniewszy, tak też podobne so-
bie obyczaje, prawa, y sposoby wojenne, zawsze w zgodliwej wypra-
wie przeciwko Chrześcianom mieli, y mają; jednoż każda Prowincya
własnego Xiążęcia mając, pewnemi granicami jedna od drugiej dzieli-
ła się; Lecz Iaczwingowie, był to naród krutny przy granicy Litew-
skiey nie daleko Mazowfza, gdzie dzś Podlasze, mieszkani swe mieli,
ktorz; z woyny nie tnosili nóg, aż abo zwyciężiw otrzymali, abo też
zwyciężeni na placu zostali, y przeto ustawicznie walkami wyginęli,
ostatki ich w Litwę, Ruś, Podlaszany, y Mazury przyległe zobraćalo się.
Rozumieją niektórzy, iakoby Litwa à *Lituo* [quod cornu venatorum signi-
ficat] to jest od trąby Łowczey, rzeczeno bydz miała; ale ta dedukcyja
buzlnie się od Historyków doświadczonych nieprzyjmuje; Lecz Ma-
ciey Miechowita, y Długosz, Polskiey Historji Dzieiopiata, mianuje [kto-
rym y Ruskie kroniki poświadczaia.] iż niektórzy Włoch z Xiążęciem
swym Palemonem lub to dla Tyraństwa Neronowego, lub z wygnania
zaśluzonego, lub też uchodząc okruc eństwa onego Atyle Króla Wę-
gierkiego, który kraie pogranicznz ogniem y mieczem plondrował,
przez długie nawigacye, z odnogi morza Baltyckiego, które Prusy,
Zmudz y Inflanty oblewa, rzeką Niemnem (którą Prolomeus Krono-
nem nazywa) do tych krajow przyził; co y sam naród Litewski iście
asseruie, abowiem wiele słow Łacińskich y Włochkich, w języku ich przy-
rodzonym nsyduie się, iako Dziewos po Litewsku, a po Łacinie *Deis*
Bóg; *Saulas* Steńca, a po Łacinie *Sol*; maia y Niemcekich słow w swey
mowie nie mało, iako Kinig, a u nich Koniges Xiążę. Maia y Greekich
słow niecō w sob e, bo też w Grecyi byli nad morzem Pontskim, byli też
y w Brytanii blisko na morzu, które dzś zowią Angielskim, ale się w
tych swych krajach z Palemonem zesził. Twierdzą o tym Palemonio
ktorego własność imienia Łacinnikiem abo Wlochem bydz ukazuje; iż
on pewne przyjacielstwo, krewnych y powinowatych swych domów za-
onych, mianowicie Urfsny, Kolumny, Juliany, Cefaryny, Gafoldy z
sobą do Litwy zabrawszy, co przednięyszym famiion Litewskim, Her-
by

Cymbrowie ze
Włoch wygnani

Litwa od Cym-
brow palizaa

Litwv, Zmudz,
y Inflant nazwi-
ła z kądida.

Iaczwingowie
naród okrutny
gdzie dzś Pod-
lasze.

Drugie nazwisko
Litwy od Trą-
by Łowczey.

Włoch Litewski
naród rozmno-
żyli.

Palemon.

Państwo Li-
teufkie z Got-
tow, szlachta z
Wlochow po-
szła.

by ich najpierw nadał, z których się Słachta rozmożyła. A pospółstwo Litewskie, jako wieśniacy, oracze, luźnie prości z g tow poszli. Na co się wiele Dziejopisów y Historyków Polskich, Niemieckich y Ruskich zgadzają: których zdaniu y zwierzchniósć, y przodek w tej mierze dają, y sami toż własni rozumieją.

Ten tedy Palemon z przyrodzonego swego dowcipu, od grubego narodu za Xiążęcia jest przyjęty, onę krainę na imię oyczyzny swey Italicy przyłożywszy, którą na przodku Litelią nazwał. Która potem przez nie mały czas Włockie zwyczajnie chowaąc, w grubsze się z czajem swym odmieniła, y Litwanią jest nazwana. Niektorzy też twierdzą, iż ciż Włoki od brzegu morza Bałtyckiego, które Prusy, Inflanty, Zmudzie y Litewskie kraje oblewa, z którego oni w przód na ląd wysiedli, Litwanią nazwali. A gdy potem potomek Palemonów, z tegoż narodu ustatpił, Włoki ono świeże nazwisko Łacińskie nie tylko zrzucili, ale też y języka obcego tużnego, y nieużytecznego onych obywatelów, nauczywszy się, za swoy własny przyjęli, y życia sposób z onemi ludzmi grubemi złączyli. Wszakże jednak ten naród Litewski, przez długi czas od początku swego panowania nie znaczny był, Ruś miała nad nimi zwierzchność, y trybut od nich odbierała, a mianowicie Xiążę Kijowski, niekiedy Ruskicy ziemie Monarcha, odbierał od nich w hołdzie wienniki, y lixa na plecenię kurpiów, a to dla niedostatku y nieplodności ziemie, która jeszcze nie wypurna była, aby tylko zwierzchność swą nad nimi okazał. Aż potem Mendolphus abo Mendog, y Withen z Gedyminem, przeławni y przeważni onych Państw Xiążęta, wsiąwszy przedsię przyrodzony on swoy animusz męzki, y długo ono rzemięsto Rycerskie prochem przypadłe z ziemie podnieśli, poczęli się z iarzma Ruskiego, które się było za A tereff row ich zaczęło, wybić y tak jeden po drugim na Stolicę Xiążęcą postępować. Ruskim Xiążętom, częścią c eritwością męstwa, częścią wiazdy fortelnemi, tak silnemi byli, że nie tylko iarzmo ich z siebie zrzucili, ale też onych samych do tego przywiedli, że im musieli onże trybut, które im Litwa przez długi czas dawała, dawać. Teraz Xiążąt Litewskich początek według porządku od pierwszych przodków, to jest od trzech braci Palemonowych zacząwzy, według ich własnych genealogii wywieziemy.

Palemon Włoch
przewsz Xiążę
Litewskie

Litwa rzeczona
skąd
Litwa od brze-
gu.

Litwa przed-
tem była nie-
znawca
Ruśi holdowała.

Litwa z iar
kulturowy

Porządek y Genealogia Xiążąt Litewskich.

PALEMON z oyczyznych krain Rzymkich rodzaj swoy wiodąc, siła przypadków y niebezpieczeństw rozmaitych w Litwie przetrwałszy, trzech Wnułów [które Ruś przeciwko prawdzie Historyków istotney, powiada być własne syny jego] ci trzy po śmierci jego, mianowicie Borkus, Kunoż, y Spera, na państwo Litewskie wstąpili.

Wnułowie Pa-
lemonowi.

Borkus tedy zamek nad rzeką Jurgą, która w Niemien wpała, wa Zmudzi założył, iż od rzeki y swego imienia, który y po dziś dzień stoi, Iurborkiem nazwał: tamże Borkus na Państwie przez czas nie mały będąc, wiek swoy sprawnie sprawował.

KUNOSZ zaś daley postawiwszy, w teyże krainie zamek Kunofzow, od swego imienia zalozył, do ktorego też tam Prowincyą przyległą przylączył. A Spera zamek nazwany Wilkomir, nad Swiętą rzeką na gurze zbudowawszy, tamże panować począł: aż potom Borku y Spera Kunofzowi z tego świata ustąpili, który obu braci zmarłych państwa otrzymał, y dwu synów, Kiernusa, y Gibuta spłodził. Skoro zaś Kunofz umarł, Kiernus Syn Xięstwo Litewkie z obu stron rzeki Wilii osiadał, zalozył zamek Kiernow stołeczny nad Wilią, y o tym to Kiernusie Ruś twierdzi, iż litwę à Lituo, to jest od trąby łowczy, Litwanią nazwał: ale tego niczym probować nie może.

GIBUT zaśie rodzony brat Kiernusow nad Zmudzią panował, y złączywszy siły z bratem, Ruś u Braclawia y Polocka wizerz y wzdłuż pustoszyli. A gdy się nazad z łupem wracali, Zmudź od Instanczykow sąsiadów swych przyległych, spłodowaną zaistali, czego aby się pomścili, wzajem wżytką Instanczką ziemię ogniem y mieczem spustoszyli.

Zywiunt Xiążę Litewkie.
Montwil Xiążę Zmudzki.

Skoro Kiernus umarł, Zywiunt syn jego na państwo Litewkie a na Zmudzkie Montwil po Gibucie nastąpił, ci też wzajem w braterskiej miłości trwając, w pokoju państw swych od nieprzyjaciół bronili, wżakże jednak Ruskim Xiążętom miastu hołdu, wynniki do łazni, y łyka do plectenia kurpiow, według obyczaju tamiecznego, dawali. A gdy Montwil nie długo panowawszy, na on świat postąpił. Wikind syn jego Zmudzkim Xiążęciem został.

Wikind.

Bathy Ruś plondruie.

A w tym gdy Bathy wódz Tatarski, po wielkiej części Ruskie krainy ogniem y mieczem plondrował, y siły Xiążąt tamiecznych umnieyszał y wiałł. Zywiunt Xiążę Litewkie, aby się mógł z Ruskiego trybutu wybić, czas upatrzywszy, żeby wolności nabył, Erdziwil syna zbroyną ręką ku pustoszeniu granic Ruskich wyprawił. Erdziwil przeprawiwszy się przez rzekę Wilią, Nowogrodok zamek y miasto Ruskie opomował: y tam stolicę państwa swego postanomil. Potym daley namioty swe popchnąwszy, nad rzeką Niemnem pagurek naturą miejsca obronny upatrzywszy, zamek nazwany Grodno, na onym miejscu zalozył: zaś z woyskiem na Podlasze się wezbrawszy, Brzeście Litewkie, Mielnik, Drohiczyn, przez Bathego Tatarzyna, zamki spustoszone osiadał, y obroną mocną opatrzył, y wszystkie one kraie małą pracą pod moc swoię podbił: Po śmierci oycy y stryia swego, w Litwie zaśluzonym Rotmistrzom y Hetmanom urzędy y Prowincye według godności y zasługi każdego rozdał: Eyxyfowi, od ktorego idzie znaczna familia Dowoynow, dał tę krainę w moc, gdzie dziś miasteczko Eyszylzki, Granfowi, gdzie Granfizki: a Kampie, od ktorego dom znaczny Galszoldow w Litwie idzie, dał dzierżawę Olszianę.

Erdziwil Ruskie zamki posiada.

Erdziwil Grodne zholdował.

Erdziwil Podlasze opomował.

Erdziwil Tatarzy poraził.

Erdziwilowi synowie.

Rozmnożywszy tedy Erdziwil moc swą w Litwie y w Rusi, Cara Zawolskich Tatarów na imię Kierdasza, kray Ruski według zwyczaju niezdźziającego, nad rzeką Okuniowką u miasteczka Mozera, na głowę poraził: potym wiele rzeczy rycerskich dokazawszy, y państwa swe dobrze opatrzywszy, na on świat się przeniósł. Po nim dway synowie, Mingayło y Algimunt, na Państwo nastąpili: Algimunt Zmuczył, a Migayło Litwę sprawując, na Ruś Polocką, nikomu niechołdującą, oddzielne Xięstwo mającą, wniósł nań winę, których wcyśko pod Grodkiem zamczkiem ich obronnym, poraziwszy, zamek opomował, y Polock wżął, y try-

y trybut na Połoczany y Nowogrodzany, według przyftoyności wło-
żywszy, władzą swą nad nimi rozszerzał. A w tym Alginund, y po
nim nie długo Mingail dwu synow Gniwiła y Skirmunta zostawiwszy,
z tego świata zesził.

SKIRMUNT tedy pogrzeb według ábyszczaiu oycowi odprawiwszy. Litew-
kie y Nowogrodzkie państwa rządził: A na Ginwiła prawem przy-
rodzonym Połock spadł, który potym wziąwszy, w stan małżeński Marysę
córkę Kniazia Tawierskiego ochrzczoney jest, y Jurgim nazwan, o spadek
z Pskowiany y Smoleńszczany mężnie walczył, zostawiwszy syna Bory-
fa na Xięstwie Połockim, z światem się pożegnał.

Mingayłowi sy-
nowie.

Borys, pochowałszy oycę, Połockiem dożyć mądrze y rostopnie
sprawował, Kościół Święty Zofii w zamku, z cegły zmurować dał w wiel-
kim kosztem, potym Cerkiew Świętego Spasa, który my zowie ny *Tem-
plum Salvatoris*, y Manastyr Pannoin na służbę Bożą poświęconym, pół
mile od Połocka, gdzie Wielki Książ Moskiewski przy d-bywaniu Połoc-
cka, złożenie swe miał, założył, y nadał. Więc też y Borysa y Chleba,
Ruskich Patronow Świętych, dwa Kościoły nie małym sumptem zbudow-
wał, y zamek Borysłow z miastem, nad rzeką Berezyną, od swego imie-
nia zbudował, gdzie Wielki Książ Moskiewski państwa od Litwy wy-
mierzając, granice swe zakłada,

Borys,

Po śmierci Borysłowej, syn jego Wasili Rechwold, na Państwo
Połockie postąpił, który w pokoju lata swe strawiwszy, z światem się
rozstał. Zostawił syna Hleba, y córkę Porokawią: syn nie długo na
Połocku panowawszy, zszedł z świata, a Porokawia siostra jego, pa-
nieński stan w czytłości prowadząc, w Manastyrze Ruskim na służbie
mięgo BOGA żyła, potym z nabożeństwa do Rzymu się z niektóry-
mi nabożnymi ludźmi Greckimi udawszy, tam Panu BOGU ducha od-
dała, potym przez świętobliwość żywota kanonizowaną, y w regestr
Świętci wpisana, a od Łacinników Praxydą nazwaną została: Teraz
od Xiążąt Połockich, do Litewskich się wracając, sprawy y imiona ich
krociuchno wyrażę.

Wasili, Rech-
wold.Porokawia
Świętca Ruska
w Rzymie.

SKIERMONT syn Mingayłow, brat Ginwiłow, Państwem Litew-
skim mężnie sprawując, Mściława Xiążęcia Stuckiego, z wojskiem
Ruskim na przeciwko sobie idącego poraził, y zamki jego Turów, y
Pinsk wypłondrował: Potym Balałajia Cara Tatarow Zawolskich, u
Kaydanowa Ruś plondrującego, ze wżysłkim wojskiem na głowę zbil.
Potym przeciwko Ruskim Xiążętom woynę podniósł, dla tego, iż go
chcieli wygnać z Litwy. Ruś zwoiowawszy, Możer, Czernichow,
Karaczow, y zamki z drugimi Prowincjami znamienite opanował, y
dał ie w dział wieczny trzem synom, Stroynatowi, Lubartowi, y Pi-
symontowi, którzy potym przeciw Tatarskiemu Carzykowi, (ktory
msz-żący się śmierci oycę swego, w Ruskie kraie był wpadł) wypra-
wiwszy się wojska Tatarskie rozgromili, mężnie się z nimi długo bi-
wszy, gdzie iednak w tey walce dway bracia Troynatowi, Lubarr y
Pizymont polegli, sam tylko Troynat został: ale potym nie długo po-
stawiwszy syna Algimonta, umarł: po nim też Algimont nie długo pa-
nowawszy, y nic z siebie znacznego nie ukazawszy, zszedł za oycem
na on świat. Wziął pod swą moc Litewskie y Zmudzkie państwa,
Stryi Skirmuntow Kukowoyt, który iż już był w latach doyżrzałych,

Skiermunt Xią-
żęcia Stuckiego
poraził.Skiermunt Ruś
weliue.

Troynat.

Giedrus zięć
Kukowoytow.

zostawiwszy zięcia Giedrusa, ktorému był córkę swoją Poitę w małżeństwo dał, onemuż Państwa Litewskie y Zmudzkie zleciwszy, z światem się pożegnał. Giedrus też przez nie mały czas Xięstwa one w administracyi swoiey małąc, zostawiwszy syna Ryngolta, szedł za Kukowoytem żony swey oycem na on świat.

Ryngolt Xiążę

Ryngolt odprawiwszy oycowi według obyczaju Pogańskiego pogrzeb Xiążęciem Litewskim y Zmudzkiem został, przeciw ktoremu Xiążęta Rulicy zazdrością pobudzeni, iż im nie chciał tryburu płacić, powstali, y przysięgli się na to koniecznie, iakoby go z państw oyczyltych wyzwać: zebrawszy tedy lud z ukrainnych stron, y przylączywszy do siebie niektore hórды Tatarokie zbroyną ręką w Litewskie kraie wtargnęli, ktorym Ryngolt potężną mocą Rycerstwa Litewskiego y Mołoycow Zmudzkich, drogę u Mogilney zaiachawszy, y frogą bitwę nad rzeką Niemnem z nimi stoczywszy, samych Tatarow sześć tysięcy, a Rulaków dwanaście tysięcy poraził. To było Roku od Narodzenia CHRYSYUSA Pana 1200. w ktorey bitwie z Xiążąt Rulskich, Dymitr Drucki, Swatośław Kiiowski, y Lew Włodzimirski, mężnie o nieśmiertelność sławy czyniąc, na placu zotłali. Potym Ryngolt to zwycięstwo otrzymawszy, y innych znamienitych spraw rycerskich nie mało dokazawszy, syna Mendoga zostawiwszy, z tego, świata zszedł. Roku 1240.

Ryngolt Xiążęta
Rulskie y hórды
Tatarokie
poraził.

Mendog Xiążę
Litewskie y
Zmudzkie

Mendog abo Mindog, za jednostayną zgodą wszystkich Panów y Przełożonych tamecznych, Xiążęciem Litewskim, y Zmudzkiem zostawszy, z Pruskimi y Inflantkimi Krzyżakami, wielkie y znamienne woyny dosyć długo wiodł, y zewsząd ie trapił, Smoleńsk zamek znamienicie obronny, w Państwie Siewierkim opanovał: Xiążęta Rulskie po wielkich walkach pod moc swoję podbił. Bolesława Padyka Krola Polskiego: y Daniela Monarchę Rulskiego, częstymy utarczkami z wielkim krwie Chrześciańskiej rozlanie nagrawał y naieźdzał, Włazowize, Dobrzyń, y Kulały, ogniem y mieczem plondrując, z wielkimi łupy częstokroć się do Litwy wracał. Potym roku Pańskiego 1252. od Krzyżaków Inflantkich y Pruskich namowiony, z niektórymi Pany Litewskimi, y Pruskimi: wiarę Chrześciańską przyjął ochrzczony, y Mendolphem iest nazwany. Dał lity Krzyżakom Pruskim, to iest Miłtrzowi Henrykowi z Zalczey, ktory na on czas był w swym porządku czwartym w ktorym przyznał iż od Krzyżaków był wielce wzięty y pomocy od nich w rzeczach wielkich nabył. Przero dzierżawy swey ziemie, mianowicie Zmudź, Iaczwingi, Kurow, Wiazmę, y wszystkie ziemie Litewską, wieczną y nieodmienną darowizną im darując, y zapisując. A za radą braci Krzyżaków Pruskich, posły swe przy posłach Miłtrza Henryka, y Krzyżackich, do Innocencyusza Czwartego Papieża wyprawił, wyznawiając, iż czystość Chrześciańską przyjął, a prosząc o Koronę na Krolestwo Litewskie, w tę nadzieję Papież Innocencyusz brata swego Henryka, niekiedy Prowińciała Koronnego, y przy nim kilka Biskupow, do Rygi Stołecznego miasta w Inflantkach posłał: ktorzy Mendoga na Krolestwo Litewskie pomazali. Wszakże jednak nie długo w tym Chrześciańskim nabożeństwie trwając, tegoż niemal roku zaraz po koronowaniu, ze wszystkimi ochrzczonemi, do pierwszego bałwochwalstwa, a snadź ieszcze gorszego, lub to zału-

Roku 1243.

Roku 1252.

Mendog ochrzczony y koronowany.

Mendog Chrześciańską wiarę rzucił.

iąc ziem utraconych, które Krzyżakom zapisał, lub też jako irmszą przyczyną pobudzony, wrocil się. Potym Roku 1260. Mendog, abo Mendolphus Xiążę Litewkie, z ordynacyi Krzyżackiey Krolem się nazywaiąc, zebrawszy trzy tyśące ludu z Litwy, z Prus, ze Zmudzi, y z Iaczwingow, Xięstwo Mazowieckie z kaźdey strony okrutnie splondrował: Zamek Płocki y miasto spalił. Potym do Prus wpał-fszy, miasta które byli Krzyżacy pobudowali, popalił, y wżwstkie Chrześciany których tam w nich mieszkających załtał, wyfielk: zamkom nic nie uczynił, bo ich mocno Krzyżacy bronili. Wszakże iednak szkód nie mało, ogniem y mieczem po miastach y miasteczkach naczyniwszy, z wielkimi korzyściami nazad się do Litwy wrócił, znowu tegoż Roku gdy Krzyżacy z Mistrzem swym zamek na górze Świętego Grzegorza, nazwany Kaszowiu zakładali, Litwa z Pogany Półkimi napadłszy na nie, do faczetu ie poraziła, gdzie Henryk *de Horfschulen*, Mistrz Infantki, y Henryk Marszałek Pruki z wielą iuszych mężow znamienitych na placu polegli. A Litwa zamek Karszewin y Heyzburg, tych którzy ich bronili, głodem wymorzywszy, opanowali. Potym się udali pod zamek Konigzberg, który gdy chcieli oblec, usłyszawszy o wielkim woyłku Krzyżackim na odffiecz im idącym, utarczki nie czekaiąc precz odciągnęli.

Mendog' Mazo-
wsze plondru-
ie.

Mendog Prusy
weiuie.

Potym Mendog Roku od Narodzenia Pańskiego 1262, zebrawszy lud z Litwy, y z iuszych krain przyległych wielki z Swarnem Rukim Xiążęciem do Mazowsza wpał, gdzie w wigilią Świętego Jana Chrzeciela, Semowita Xiążęcia Mazowieckiego w Iazdowie we dworze Krolewskim pół mile od Warszawy, z synem Kondratem nie ostrożnego załtawszy, zabili. Sam Swarno Xiążę Ruckie ręką go swą siał: a Konrada syna iego. Mendog do więzienia wziął, którego Mazurowie tegoż roku wykupili: Zwoiowawszy tedy Litwa z Prufakami wszystkę Mazowiecką y Kuliawką ziemie: wsi miasteczka popaliwszy, z wielką korzyścią ludzi y bydła do swoich się krain wrocili.

Mazowiecka
poraza od Men-
doga.

Potym na przyszły rok znowu Litwa y Ruś, nie kontentuiąc się pierwszą zdobyczą, do Mazowsza wtargnęli: ale iż dla spuścizna pierwszego, nie tam nie naleźli: miasto y zamek Łowicz do Arcybipstwa Gnieźnieńskiego należący, ogniem y mieczem splondrował, y krom żadnego odporu, do swych krain wykrzykaiąc, z wielką zdobyczą y tryumfy się wrocili.

Litwa Łowicz
spaliła,

Aż też Pan BOG zmiłowawszy się nad utrapionymi Mazurami, wspomniawszy na swoy lud Chrześcianałki, niezgody domowe między Ruś y Litwę wrzucił: Abowiem Mendoga abo Mendolpha rzeczonego Krola Litewkiego, y do u synow iego Rukla y Rzepikasze, Stroynat wnuł Mendolphow, z Dominantem zięciem swym, pragnąc panowania w Litwie, zdradą we spłaczki zabił, y Państwo iego elił: to było w roku 1263. Nie długo potym y brata Towciwila abo Theophila Xiążęcia Połcockiego, dla ambicyi wolnego panowania zdradą zamordował. Woysłk zaś syn Mendolphow, Mnich abo Czerniec postrzyżony, w Rukim klasztorze mieszkanie swe zażywszy, wszakże woli oycowkiey dogadzaiąc, po śmierci iego z monastera wystąpił, nie długo potym Stroynata wymawiając mu niewinne y nieprzstoyne zamordowanie oycowkie, swą ręką zabił, to było roku Pańskiego 1264.

Mendog z syna-
mi od wsi
Stroynata zdra-
dą zamordowa-
ni.

Stroynat brata
Towciwila za-
bił.

Woyfielk
Stroynata zabił,

Woyfielek ścięty.

Potym się Xiążęciem Litewkim nazywając, Polskę, Mazowsze, Ruś y Krzyżaki, częstemi najazdami nagrawał, aż też naostatek, y sam Roku 1267. dla nienawiści y zazdrości, z strony ziem y Prowincyi Ruskich, ktore sobie bliskością należące Muich przyznawał, we Wrowku w Manasterze Świętego Michała Ruskim, od Xiążęcia Ruskiego Lwa, ktory też Lwow zakładał) okrażony, poymany, y ścięty iest: y na tym już Woyfiolku wszystka Familia Ryngoltowa została.

Uten.

Skoro przez te rozterki Xiążęta Litewscy między sobą wyginęli, Uten abo Ucienus, z Familii przedniejszych Panow Litewkich z domu Kitaurow: za zezwoleniem wszystkiego Senatu, obran iest na Xięstwo Litewkie y Zmudzkie, ktory kilka wa'k znamienitych z Rusią y z Krzyżakami stoczywszy, a syna Swintorocha zostawiwszy, na on świat postąpił.

Swintoroch.

SWINTOROCZ zaś ieszcze mniej niż ociec na Państwie bywszy, wśakże jednak sprawy Rzeczypospolitey z pochwałą wszystkich z czasu panowania swego dobrze opatrzwszy, z światem się pożegnał. Po nim syn Giermont stolec oyrowski opantowawszy, y ten na nim nie długo był, zostawił dwu synow, Aligina y Trabusa, zszedł za oycem na on świat: Aligin odszedł bez potomstwa, a Trabus Wielkim Xiążęciem Litewkim y Zmudzkiem zostawszy, y niektore Ruskie krainy prawem dziedzicznym przywłaszczywszy sobie, wojną y pokociem sławy sobie nabycząc, miasto y zamek od swiego imienia nazwany Traby, y dotychmiast nie naruszony, założył: i synow pięci z własney żony, Norymonta, Dowmonta, Holszana, Giedrusa, y Troydena spłodzwszy, a nieśmiertelność swoie w potomstwie obaczywszy, na on świat się przeniósł w pokoiu.

Giermont.

Aligin.

Trabus.

Stolica Nowogrodzka do Kiernowa przeniesiona.

NARYMUNT starszy syn Trabusow, odprawwszy pogrzeb przyśtoiny według obyczaju oycowi, sam Xięstwo Litewkie opantował, y stolicę swą z Nowogrodka do Kiernowa przeniósł.

Xiążęta Giedrojcy.

DOWMONT zamek Uciang, z powiatem do niego należącym, założył y osiadł. Giedroyć abo Giedrus, zamek nad niektórym jeziorom od swego imienia założył, z kąd się naprzod pisać począł: z tego pokolenia Giedrojcowego, bardzo się wiele synow Szlacheckich w Xięstwie Litewkim y Zmudzkiem namnożyło, y dotychmiast tym się tytułem Xiążęcym ciesząc, począwszy we czterech milach od Wilna, w Wielkim Xięstwie Litewkim stołecznego miasta, przez dwadzieścia sześć mil Polskich; majątności ich rozciągają się: niektorzy też z nich są bardzo ubodzy, na małym gruncie przestając, więk'szym Panom nadługują, iednak Xiążęcego tytułu swego bynajmniej nie odstępują, y owszem ktoby ich inaczey nazwał, mają to sobie za despekt. Prawdziwie abowiem z familii Xiążąt Litewkich narod swoy prowadzą, y y herbu Xiążęcego, ktorzy Rzymianie z starodawna ze Włoch do Litwy wnieśli, Kitaura używają. Ale wracając się do rzeczy, do drugich synow Trabusowych przystępuję: Holszą nad Wilią a Korabem rzekami, ku wschodowi słońca zamek Xięstwa swego stołeczny, od swego imienia Holszaną nazwany założył: Tych Xiążąt Holszańskich familii starożytney Paweł Biskup Wileński, w Rodze Wielebnego Walerjana Antecessor, dokończył: tam już to Xięstwo po zmarley ręce na Krola spadło. Piąty syn Troydzień, iaczwingi gdzie dziś Podla-

Holszana zamek.

ize,

rze y Xięstwo Doiniowskię, dobrowolnie sobie podane opanował: Wą-
sofsze y Raigrod, dotychmiał jeszcze miasta, y zamki Trwaiące nad
rzeką Biedrą zbudował.

Nad tymi czterema bratoma Narymunt iako starszy, będąc prze-
łożonym w Wielkim Xięstwie Litewskim panował, gdzie z siołami ich
złączaiąc się, Polskę, Ruś, Mazowiszę, y Prusy częstokroć naieźdzali,
Krzyżakom też tak Inflanckim iako y Pruskim nie folgowali. Potym Na-
rymunt z Dowmontem bratem, iż mu był żonę, oktorą się Narymund
w małżeństwo starał, wziął, wewnętrzną walkę zaczął; zamek Uciańę do-
kąd się był Dowmont z żoną wezbrał, obległ; zamku dostał, y żonę
odbił. A Dowmont do Pskowa ucieklszy, za Xiążęcia od Płkowan
iast obrany, za ktorých pomocą Ruś około Połocka, zamku Połockie-
go dostawszy, pod swą moc podbił.

Wnętrzną wal-
ka między bra-
cia.

Piszą Kronikarze Ruſcy, iż Narymond był pierwszym Autorem
Herbu abo klejnotu wielkiego Xięstwa Litewskiego, w Herbie mąż
zbrojny na koniu białym, miecz goły, iakoby kogo gonil, nad głową
trzymający, y ztąd iest ten klejnot nazwany Pogonia. Potym Na-
rymunt dożedszy lat dożyralych, na on świat się wezbrał. A Troyden
brat po nim na wielkie Xięstwo Litewskie y Zmudzkie wstąpił,
ktory Państwo rządnie postanowiwszy, y granice od najezdow Xiążąt
Ruſkich y Krzyżackich zewsząd opatrzywszy, z wielkim strachem
postronnych nieprzyjaciół panował.

Herb wielki
Xiążęcia Litew-
skiego.

Narymunt u-
marł.

Troyden Wiel-
kim X. Litt.

Potym Roku Pańskiego 1278. Troyden zebrawszy Litewskiego y
Pruckiego żołnierza około trzydziestu tysięcy, rozdzielił ie na trzy
części, iedną część do Mazowisza, drugą do ziemie Chłmińskiej, prze-
cjuwko Krzyżakom wyprawił, y po wielkiej części Krzyżackie maie-
tności spuſtołszy, zamki Burgielaw, Lubaw, y Chelno, wypłon-
drowawszy, wielką korzyść, więźniow y dobytką z sobą do Litwy
wywiódł.

Tegoż Roku Ziemia Kulawska, około miasteczka Kowale; y mia-
sto Łęczyckie od tegoż żołnierstwa Litewskiego spłondrowane, y spu-
ſtozone przez długi czas nie mogło wkorać. Potym Dowmont Xią-
żę Pskowskię y Połockie, na Troydena brata dla zazdrości iż młodym bę-
dąc, Wielkim Xięstwem Litewskim rządził, trze h chłopow naprawił,
ktorzy go z łaźnie nieostrożnie idącego, zabili. Zaczym Dowmont
zebrawszy woysko, z Pskowa y Połocka, aby Xięstwo Litewskie opa-
nował, ku stolicy się prosto z ludem popisanym udał: Tam go Rymont
syn Troydenow potężną siłą Sprawcow Litewskich, samego zabiwszy,
z woyska iednych rozgromił, drugich do więzienia pobitych nie wypo-
minając) zebrał tym samym według powinności przyrodzoney, iako-
by natchnione rozkazanie owcowkie mężtwem zdradę nadgradzaiąc,
wypełnił. Potym złożywszy ziazd w Kiernowie, Xięstw dziedzicznych
z dobrej woli wyrzekłszy się, y święckim panowaniem wzgardziwszy,
żywat zakonny sobie obrał: Witena z Familii Kitawrow, Potomka Xią-
żąt Rzymskich, męża czerstwego, animuszur wielkiego, y w rzeczach
Rycerskich biegłego, na państwo postanowiwszy. Bo acz byli dway
bracia iego stryieczni, to iest Giedrocki, y Holszańki Xiążęta, ktorym-
by wielkie Xięstwo Litewskie prawem przyrodzonym należeć miało:
ale iż byli młodzi, jeszcze im rząd, y sprawowanie Państwa nie przy-

Troyden Prusy
woliu.

Troyden zabit.

stało, przeto ie komu inszemu zlecił, powiadaiać: Iż Narymont sławney szczęśliwey pamięci stryji tego, kleynot Xięstwu swemu znamienity, to jest, męża zbroynego z mieczem wyniołym na koniu siedzącego, wymyślił, zacząym potrzeba, aby sprawca tych państw: według własności tego kleynotu, męstwem, sławą, y dzielnością, zwierzchności swey dokazował.

Witen Xiążę Litewskie.

Roku Pańskiego ktorego się Słowo Boże zbawienne w ludzkim cielesie z nie-ba na świat ukazało 1279. Witeń za spólnym zezwoleniem wszystkich, na Xięstwo jest Litewskie przyjęty, y po wielkiej części Ruski m krainom panował y bardzo często z Polakami y z Xiążętym Ruskiimi walki wiódł. Ten potym Roku 1282. z Litwą y z łaczwingą dwudziestego czwartego dnia Sierpnia, w ziemię Lubelską wszedłszy, przez piętnaście dni ją bez wszelakiego odporu plondrował, y co raz z wielką się korzyścią do Litwy wracał. Leszko Czarny Krol Polski w Lublinie, z widzenia Anielskiego pocieszony, y wezbrawszy się przeciwko nieprzyjaciołom, których acz w małym pocztcie swoich, jednak wszystkich na głowę, dogoniwszy ich między Narwią a Niemnem, ubezpieczone łatwie poraził: legło na ten czas na placu Pogan około dzieiesiąci, tyścy, plon wielki od nich Polacy odebrali, y więzniuow nie mało z sobą do Polski zawiedli. Na znak tego zwycięstwa, Krol w Lublinie na Grodzkiej ulicy, idąc ku zamkowi z Rynku, Kościół założenia Świętego Michała Archaniola, gdzie dziś Fara, zbudował.

Litwa porażona od Polakow.

Roku Pańskiego 1286. Pielas leden z Paniąt Litewskich, chcąc się pomścić swey krzywdy nad Litwą, którą mu tam byli w czymś na on czas uczynili, do Olbrachta z Miffeny, Kommandatora w Konigzbergu tajemnie uciekłszy, prosił o dwadzieścia mężow rycerskich. Raytarow zbroynych, między ktorymi byli celnieysy Marcin z Gołynia, a Konrad Twil-Krzyżacy: z tymi tedy na miejscu, kędy Xiążęta Litewscy na godach bankietowali, w nocy nie ostrożne przypadszy, zabił ich we spiężki co przednieyszych siedindzieiesiąt, y inszych wiele mężczyzn y niewiaśc pościnał: Nowożenia z oblubienią, Panie y Panny, z perel, kleynotow, złota y srebra, obaczywszy, miaśc przenosił, do Konizbergu zabrał.

Pielas Litwę na godach poraził.

Roku 1287. Litwa, Prusacy, y Zmudzkie Kozactwo, cicho nic nie ogłaszaiać, w ziemię Dobrzyńską wtargnęli: miaśc główne Dobrzyń w Niedziele, gdy ludzie byli w Kościele na nabożeństwie, opanowali: tam starcow szedziwych, y dziaćki od pierś macierzyńskich wyścinawszy, inszych wszystkich (wsi y przyległe miaśceczka spustoszywszy) w mizerną niewolą zabrali.

Litwa ziemię Dobrzyńską wsciowała.

Roku Pańskiego 1289. Woysko Litewskie w liczbie osmi tyścy zbroynych, w ziemię Pruską wtargnęwszy, ogniem y mieczem ją spłondrowało, y zdobycz nie małą do Litwy wyniośc: Krzyżacy nie śmieiać się z nimi w ręcz potkać, tylko ich pięćdziesiąt w ciągnienu nazad do swoich z zdobyczą zachwycili.

Litwa Prusy woiuie.

Roku

Roku 1291. Krzyżacy Pruscy wpadłszy do Litwy, kraje ich wołowali: wiele ludzi pozabawwszy, siedm set więźniów z sobą do Prus wywiedli. Potym y Miedzyrzecz miasto y zamek Litewski, *Commendator* z *Konigbergu* opanował. Znowu *Mistrz* Pruski, na imię *Memer*, z pewnym wojskiem głębiej w ziemię wpadłszy, dwa zamki *Paftzanow*, y *Gierszow* spalił, y z wielką zdobyczą nazad się wrócił.

Litw Prusy
wojuią.

Po małym czasie *Witeń*, *Xiążę* Litewskie, w ziemię *Kuiawską* nieprzyjacielskim sposobem wpadłszy, wiele wsi y włości około *Brześcia* *Kuiawskiego* poplondrowawszy, z pewną korzyścią tak więźniów, iako y plonu wszelakiego, wrócił się do swoich: y chociaż *Władysław Łokietek*, *Kuiawskie* y *Kazimierz Łęczyckie* *Xiążę*, z wojski swemi, y y przy nich *Mistrz* Pruski, w czas za nimi w pogonią się udali, jednak nic znacznego nie sprawiwszy, wszyscy się nazad wrócili.

Litwa Kuiawy
wojuią.

Roku Pańskiego 1292. *Konrad Starog.* *Commendator de Ragneta*, okolo święta Świętego *Jakuba*, zamek Litewski nazwany *Mindog* splondrował, wiele ludzi pobiwłszy, inszych do więzienia z sobą zabawił: Bo też *Witeń* w ten czas z wielkością wojska Litewskiego, pomocą *Xiążę* *Rukich*, przez dni ośmdziesiąt Pruskie kraje wojował.

Krzyżacy Litw
wojuią z Litwa
w Pruskie plon
drnie.

Roku potym 1294. *Witeń* mając z sobą tyfiac y ośm set żołnierza Litewskiego, cicho przez lasy w ziemię *Łęczycką* zaraz po *Świątkach* wszedłszy, naprzod do *Kościoła* *Farskiego* w *Łęczycy* wpadłszy, lud który się tam był zbiegł, do szczędu wyśiekł: *Xiążę*, *Kanoniki*, y inszych *Przełożonych* *Duchownych* y *świeckich*, w niewolę zabrał: *Apparaty* *Kościelne*, *kielichy* y *ornaty* &c: z zakrytyi wylupił: a ktorzy byli pouciekali na *Kościół* ogniem domow okolo *Kościoła* gorających, pozaduszal. Potym ta gawiedź *Pogańska*, do wsi y miasteczka okolicznych udawszy się, wielką zdobycz plonu rozmaitego z sobą zabrała: a gdy się wracali do Litwy nazad, *Kazimierz* *Xiążę* *Łęczyckie* z rycerstwem swym, daleko Litwie nierównym, dogonił ich niedaleko *Sochaczewa* u wsi *Trojanowa*, dał bitwę, chociaż widział, że było daleko nie równo, mężnie czyniąc z nieprzyjaciół, zastawiając się za oyczytę kraje, iako wódz prawy y miłośnik oyczyzny, dla sławy wiekuistej nie chcąc się dać żywo poymać, został na placu od samego *Witenia* zabity. Po tej walce każdemu Litwinowi z działu równego, po 20 *Chrześcian* *Polskich* dostało się.

Kazimierz Xią
żę Łęczyckie od
Litwy zabit.

Roku 1294. *Menihard* *Mistrz* Pruski, dwa *Powiaty* Litewskie okolo *Paftzowa* y *Gierszowa* poplondrował. Tegoż czasu *Commendator* *de Ragneta*, Litewski zamek nazwany *Kimel*, mocą wziął, y wyplondrowawszy spalił.

Prusacy Litw
wojuią.

Roku 1298 Litwa miasteczko *Strażborg*, w ziemi *Kulmeńskiej* splondrowała, ktorych nazad się do swej ziemi wracających *Krzyżacy* dogoniwłszy, część plonu im odbili.

Litwa Prusy
wojuią.

Roku 1299. sześć set Litewkich *Kozaków* do Prus wpadłszy, szkody wielkie ogniem y mieczem poczynili, gdzie *Powiat* *Naranczyński* splondrowawszy, siła Niemcow pozabawiwszy, trzy sta więźniów z sobą do Litwy zagnali.

Naostatku ten *Witeń* miał *Marszałka* abo *Koniuszego* swego, na imię *Gedymina*, wylokicy myśli y rozkazowania chrześnego męża, ten pagnąc z wielkiej ambicji państwa, *Witena* *Pana* swego czas y oka-

Witeń od Gedy
mina zabit.

zyą upatrzywszy, nie ostrożnego zabił, zaraz Xięstwo y żonę nieboszczykowską, która też poniekąd przyczyną śmierci jego była, opanował: y tak ten Witen żywota dokonał. Ruska Kronika świadczy, iż ten Gedymin był własny syn Witenow, y prawem przyrodzonym dziedzicznym państwo osiadł: Ale iż doświadczeńsi Kronikarze na to nie pozwalają, y ia z nimi toż trzymam.

Gedymin Wielkie Xiążę Litewskie.

Roku od Narodzenia Chrystusa Pana 1300. Gedymin bardzo miferonie, y krom żadney odwłoki, Państwa się po Witeniu zgładzonym chwyciwszy, szeroko je rozwiódł, a naprzód po wielkiej części Ruskie księstwa, częścią miełtem y walkami, częścią też kondycjami rozmaitemi opanował. Tym czasem Gedymin Państwa swemi roztropnie y czestwie sprawując, od Rusi y Polaków granice swe obwarowane potężnie miał; Krzyżacy Pruscy y Inflantscy, zebrawszy z Niemiec wojska rozmaitego pewne półki, zbroyną ręką w ziemię Zmudzka nieprzyjacielski u sposobem wtargnęli, y wszędzie w okolicznym ciągnięciu splondrowali. Zamek Kowno, zewsząd weń z dział ogromnie strzelając, oblegli, którego potym gwałtownemi szturmami dostali, y Gasztolda Polnego Hetmana Wielkiego Xiążęcia Litewskiego w nim pojмали, y wszystkie ziemię Zmudzka opanowali.

Zmudz Krzyżacy wojują.

W rok potym Gedymin, chcąc się zemścić Krzywd sobie przez Krzyżaki poczynionych, zebrawszy lud z Litwy y z Rusi Xiążąt też niektórych pogranicznych mając przy sobie pomoc. Więc y Tatarow kilka Hord pomogło mu do tego: wezbrał się zbroyną ręką przeciwko Pruskiin y Inflanckim Krzyżakom, gdzie sprawiwszy wojska z obudwu stron, dali sobie bitwę ogromną nad rzeką Ośmianą: y począwszy od rana aż do południa, iednaki Mars w obudwu wojskach plużył, aż też półki Zmudzkie w samym zauszeniu wojennym, od Krzyżaków do Litwy się przenioższy, Gedyminowe siły wspomogły, który potężnie Niemiecki y Rzesze rotę okazał rozgromiwszy, do ucieczki ich przymusił. Wiele na on czas Almanow, to jest Krzyżaków, do gardła przy sobie stoiących, y z ich Kommandatorami na placu poległo, drudzy w ucieczce pojmani, Gedyminowi w korzyść się dostali: Gedymin na onym fortunnym zwycięstw e i szcze nieprześciając, do Prus wtargnął, y dwa zamki ich, Ragnetę y Cylzę splondrowawszy, wsi y miasteczka okoliczne zewsząd ogniem y mieczem iustoszyszy, z wielką zdobyczą y zwycięstwem do Litwy się wrócił, y Zmudz wszystkie na zamkach Krzyżaków pozostających wysiekszy, ofwobodził.

Porażka Krzyżaków.

Zwycięstwo Gedyminowe.

Po zwycięstwie tak znamienitym roku od Narodzenia Pańskiego 1304. przeciwko niektórym Ruskim sobie przeciwnym Xiążętom z wojskiem się wyprawił: tamże Włoc z mierzą Xiążęcia Wołhyńskiego z ludem poraził, y samego mężnie się potykającego zabił, miało y zamek Włoc zimirski wziął. Potym przeciwko Leonowi Xiążęciu Łuckiemu, zarazem z tym i dem ciągnął, którego do ucieczki aż pod Kiiow przynusiwszy, Łucko y wszystkie ziemię Wołhyńska pod swą moc podbił:

Gedymin Ruskie Xiążęta wojuje.

A iż

A iż już zima następowala, do Brześcia Litewskiego z woyskiem się swym wrocivszy, tamże przez zimę odpocznął. Na wiosnę zaraz zebrawszy woynko większe, przeciwko Stanisławowi Kiiowkiemu Xiążęciu wyprawił się, Owrucki y Zytowirski zamek opanował, łanego Stanisława Kiiowkiego, y drugich Xiążąt Ruskich w bitwie sobie danej pogromił, a mianowicie Leona Luckiego, y Olhę Przeławskiego, którzy nu byli z ludem woynnym drogę zaścachali, na placu pozabiatanych zotławił, a Stanisława Kiiowkiego, y Romana Brańkiego do uciezki przymusił, którzy ledwie się w Brańku od strachu oparli. A Gedymin to sławne zwycięstwo nad niemi otrzymawszy, Białogrodek, a potem Kiiow miało y zamek, na on czas wszystkiej Rusi Stolicę, potem Czerkasy Kaniowu, y Putwil, sześćdziesiąt mil za Kiiowem, opanował: więc zaś Slepowrot, Brańsk, Pereław za powodem fortunnego Marsa, częścią mocą częścią dobrowolną od mieszkańców dedyką, ośiadł: y tak niemal wszystkiej Ruskiej Siwierkiej y Wołyńskiej ziemie łatwą sprawą naywyższym Xiążęciem zostawszy wielkie korzyści z niewymownemi tryumfy do Litwy przyniósł.

Gedymin Xiążęta Ruskie gromił.

Gedymin Kiiow y inne pograniczne zamki pobrał.

Tegoż Roku Gedymin od Kiernowa pięć mil, dla zabawy uciezney, za rzeką Wilią na łow iachawszy, używał miotyce naturą y obroną, tudzież też pożytecznością samą według młnicy swoiey potrzebne, założył tam zamek nad izejorem, y miało zbudował, które nazwał Traki, tamże potym Stolicę Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Kiernowa przeniosł.

Roku potym od Narodzenia Pańskiego 1305. Gedymin ku wschodowi słońca na łow zwierzynny, cztery mile od Trok zaiachawszy, kędy rzeka Wilna w Wilią wpada, nalazł rozmaitych zwierząt wielki rodzaj, tamże na górze, którą Krzywą na on czas nazywano, a teraz iż mianują Turzą, abo Łysą górą: zwierza iednego Tura wielkością okazałego, swą własną ręką zabił. A potym łowem się pracowawszy, iż wieczor następował, a słońce zapadało, na oney górze przenocował. Tamże wdział przez sen: w iednym wilku żelaznym ryczącym, sto wilków wyiących. Ocknąwszy się, przed dworzany y wieszczkami swymi on sen przepowiedział, który gdy rozmaici rozmaicie wykładali. Lezdzeyko ieden Kapłan iego Pogański (oktorem to Kronikarze Litewscy twierdzą, iż był w gnieździe Orlim w lesie należny) iż rozumiał wieźdźby, y wróżby rzeczy przyszłych, stu tego tajemny skutek, tym sposobem wyłożył: Wilk żelazny ryczący, znaczny miało mocne, wielkie, y znamienite, a wilcy w nim wyiące znamionują wielkość ludu w tym mieście mieszkającego: y z tey zaraz przyczyny radził Xiążęciu swemu Gedyminowi, aby tam miało Wilno y zamek założył, y przeto Lezdzeyko Kapłan, dla osobliwych swych y znamienitych cnot wiece będąc ubogacony, Radziwił, od rady założenia Wilna, Radziwił iest nazwany. Z ktorey familii zawsze zaci Xiążęta, waleczni, y możni y dotychmiast wychodzą, tak w walce iako y pokoju, bystreimi dowcipami, y wielkością animuszow, nie pospolity pożytek Rzeczypospolitey Chrześcijańskiej przynoszą. Gedymin tedy za radą Lezdzeykową, natychmiast tam dwa zamki, ieden na górze bardzo wysokiey, a drugi niżko na równinie wywiódwszy, obronami do tego należącymi osadził. Miało też murowane tamże nad rzeką Wilną, ludne y znamienite, w

Stare Traki założone.

Łysą górą nad Wilnem.

Sen Gedyminowo Wilku żelaznym.

Lezdzeyko z kąd idą Radziwiłowie.

Wilno od Wilny rzeki założone.

234 okoliczności swej dosyć długie, y szerokie (ktorego w dzisiejszey ofadzie'z przedmieściami, według własności położenia miejsca, jest na kilka mil) w proporcji niezganioty założyl, a od rzeki która przez miasto pod zamek płynie, Wilnem nazwał, tamże y Stolicę Krolewską z Trok przeniósł, y szczęśliwie granice swe rozszerzając: Panowa Litewkim panował.

Roku od Narodzenia CHRYSTUSA Pana 1306. Ufyszawszy Panowie Litewscy, iż się w Polsce niezgoda wszczynala między Pany. o Krolestwo, za Krola Łokietka, który się ieszcze na on czas Xiążęciem Krakowskim, Sędomirskim, Sieradzkim, Łęczyckim, y Kuiauwkim pisał. &c. przez lasy y miejsca skryte, do granice Wielkiej Polki wtargnęli, miasto Kalisz y Stawiszyn, y wsi okoliczne zewsząd, wszer. y wzdłuż nieprzyacielskim sposobem splondrowali, starcow, y u pierś niewinniątka wywiekszy, niezmierną wielkość oboiey płci więźniów do Litwy zaprowadzili.

Wielką Polkę
Litwa splondrowa-
ła.

Tęgoż Roku Henryk z Połocka Sas, Mistrz Pruski, zamek nazwany Gartyń, we Zmudzi, który Litwa trzymała, pod czałem powietrzney mgły niespodziewanie przypadłszy, opanował, Litwę wszstkę wywieksł. Wrychle potym obcego ludu nie mało, z Niemiec do Prus przyszedłszy, w Litewkie kraie wtargnąwszy, Powiat Karłowiki splondrowali, y nazad do Prus z wielką korzyścią y tryumfem się wrocili.

Litwę wołują
Niemcy Prusy.

Roku Pańskiego 1307. Kozacy Litewscy, w dzień Świętego Gallusa, w ziemię Kaliską y Sieradzką nieodpowiednie wtargnąwszy, zdobywszy cokolwiek urwawszy, we wsi y miasteczka okoliczne ognie narzuciwszy, co wlok się nazad obrocili.

Ziemię Sieradzką
Litwa wołują.

Roku Pańskiego 1308. Olgerd syn Gedyminow, z Rycerstwem Litewkim do Prus wtargnąwszy, ogniem y mieczem wiele miał y wsi okolicznych popustoszył, y zdobywszy nie małą otrzymawszy, do Litwy się wracił. Częłtkroć to sobie Litwa y Prusacy wzajem wyrządzali, że ci w te, a oni w ich tam granice sposobem nieprzyacielskim wpadłszy, szkody nie małe wzajemnym sobie obyczaem czynili, y wet za wet oddawali.

Litwa Prusy.
Prusacy Zmudź
wołują.

Roku Pańskiego 1311. Tenże Olgerd, z woyskiem swym wszystkim, zaś znowu w granice Pruskie w post wtargnąwszy, ogniem y mieczem nieoszacowane szkody poczynił, y wielką część ziemie spustoszył, a prawie w szczyry popioł obrocil. Do Litwy pięć set więźniów przywiodłszy, Bogom swym ofiary balwochwalskie oddał. Kto-rey porażki y szkody podjętey, Krzyżacy chcąc się zemścić, wzajem wpadłszy do Zmudzi, ziemie ich splondrowali a Litwa zaś pod tymże czasem w ich granice wrywając, zawsze się z korzyścią do swych kra-in wracała.

Zmudź Prusy
wołują.

Roku Pańskiego 1315. Szlachta Zmudzka zebrawszy woyska swe-go kilka tysięcy, oblegli Ragnetę zamek w Pruskiej obronny, y gdy go tam przez czas dosyć długi dobyć nie mogli, zboże na polu podeptawszy, y wszystko czego ieno mogli wokońcy dobrać, wniwecz obrocicwwszy, do domu się wrócili. Ale Olgerd zaczęte ich do skutku przywodząc, z woyskiem swym zamek Trysnemel oblegl, y tam się obozem położywszy, za siedmnaście dni go dobył. A gdy Henryk Mistrz

Mistrz Pruski na ratunek obłączonym, posłał był dwieście Raytarow, Olgierd wzięwszy sprawę o nich, zaiachał im weczy, y do iednego wszystkich na placu położył.

Roku Pańskiego 1320. Henryk Marszałek Pruski z woyskiem Krzyżackim dobrze sprawionym, wtargnąwszy do Litwy, około Wornian wszędzie poplondrował. Litwa też y Zmudź, bynajmniey się onym plondrowaniem nie trwożąc, miejsca one w lesiech ciałne, ktorędy się mieli Prusacy nazad wracać, podrąbili, y drogę zewsząd pozawalali. A gdy się Marszałek z woyskiem nazad wracał, y nie wiedząc o famołowce, w les wiachał, Litwa go zewsząd ogarnąwszy, ze wszystkim ludem na głowę poraziła, więźniow ołowodziła, zdobycz odebrała, y triumf swojow przy niósł.

Litwa Krzyżacki poraziła.

Litwę Prusacy wezięli.

Tegoż Roku żołnierze Litewscy ziemię Dobrzyńską niespodziewanie napadli, splondrowali, y spalivszy miało Dobrzyń, z korzyścią do swoich się wrocili.

Dobrzyń spustoszony od Litwy.

Roku Pańskiego 1322. Ciż wpadliży w Biskupstwo Derptkie w Inflanciech, ogniem y mieczem szkody nie małe poczynili, y pięć tysięcy więźniow z tamtąd z sobą wywiedli.

Litwa w Inflanciech broi.

Tegoż roku ziemie Dawid Starosta z Gartyń Litwin, nie oglądając się nic na mroź, aż po samy Rewel Infanty splondrował, Kościoły wylupiwszy popalił, aparaty Kościelne wybrał, y iżeść tysięcy więźniow, z nieopiszowaną zdobyczą z sobą do Litwy wywiodł.

Też ziemie zaś Litwa ze Zmudzią miało Memel, y trzy zamki przyległe opanowawszy, do Powiatu Wiłowickiego w Prusiech się obrócila, gdzie z nie małą szkodą Krzyżaków Pruskich, Kommandatora de Kapiow, z woyskiem Niemieckim przeciwko sobie iżącego poraził, y famego zabił. A Dawid z Gartyńa tym czasem Mazowsze ogniem y mieczem zewsząd potłoshył.

Pruskie zamki Litwa wezięli.

Roku Pańskiego 1323. Litwa skrytymi drożyskami, w Dobrzyńską ziemię do Polski wtargnąwszy, miało spaliła, y więźniow dziewięć tysięcy z sobą wywiedła.

Mazowsze Litwa plondrowała.

W rok potym Dawid Starosta z Gartyńa, Mazowsze około Poltowa, z rozkazania Gedymina Xiążęcia swego splondrował, sto y kilkadziesiąt wli spaliwszy, Kościołow trzydzieści wylupiwszy, więźniow cztery tysiące do Litwy przyprowadził.

Litwa Poltowo spaliła.

Drugie woysko obrociwszy się do Inflant, po wielkiej części prowincye przyległe w Inflanciech indziej popotłoshyło.

Litwa Infanty wozię.

A też zdarzeniem miłego BOGA, Roku Pańskiego 1325. Anna corka Gedyminowa w Mażeństwie Xiążęciu Kazimierzowi, Krola Polskiego Władysława Łokietka synowi dana, przy ktorey za pośląg wszystkie więźnie, ktore było przez Litewskie nalezdy z Polski zabrano, y od tych miał pokow Polakom poślądany, przez to spowinowacenie stał się.

Corka Gedyminowa Kazimierzowi Krola Polskiego synowi w mażeństwie dana.

Potym Gedymin przy dobywaniu zamku Frydbergu, ktory byli Prusacy we Zmudzi zbudowali, od Krzyżaka strzelca doświadczonego, w krzyż strzała ognistą będącą potrzelony, umarł.

Pokry Pelakow z Litwą.

To Xiążę Litewskie Gedymin, miał synow siedmi z żony Witenia Pana swego zabitego, mianowicie Montywid, Narymunda, Olgierda, lawnucia, Keystruta, Koryata, y Lubarta. Corek też kilka, z ktorych iedna Kazimierzowi Krolowi Polkiemu, iako się powiedziło, w

Gedymin zabit

Gedyminowe potomstwo.

Podziały Xiążę-
Litewskie.

Lawnucz Xiążę-
ciem Litewkim
z testamentu o-
cowkiego.

Księztw Wil-
no opanował.

Xiążęta Zasl-
awskie z sobą idą.

małżeństwo dostała się. Państwo za żywota Gedymina między syny rozdzielił, Moniwidowi jako starszemu Kiernow y Słonim, zamki y miasta z sweimi Prowińcyami w dziedzictwo podał. Narymundowi Pińsk z Rukiemiami przynależnościami iakokolwiek, lub walką, lub przy-
mierzem i takim nabytymi zostawił. Olgerdowi Krewy: Kieyszturno-
wi Troki: Koryatowi Nowogrodek się dostał: Lubart był na Włodzi-
mirzu Panem: a Lawnucz którego ociec nad insze miłował, stołeczne
miasto Litewskie Wilno, y w nim skarby ruchome otrzymał: z tych
Olgerdy Kieyszturno bracia w naywiększej braterskiej miłości między
sobą żyli, ktorzy potym zdobywszy się na subtelniejsze dowcipy, mie-
li to sobie za przykre, iż przy Lawnuciu nikczemnym y nie walecznym
mężu, państwo Litewskie zostaje: Przeto ci dwaj igli spólnie między
sobą radzić, iakoby Lawnucia z Państwa Litewskiego wyzuć, y z Stoli-
ce Wileńskiej zrzucić mogli, y dzień pewny do wykonania przedsię-
wzięcia swego postanowili. Ale iż miał Olgerd w Rusi też Xięstwo
Witebskie, abowiem był Xięzę Witebską jedynaczkę, w małżeństwie
sobie żył, dokąd zaiachawszy, nie mógł na on dzień z Kieyszturnem
postanowiony przybyść. Kieyszturn jednak aby swego dokazał, zbroj-
ną ręką niespodziewanie do Wilna wtargnąwszy, obadwa zamki opa-
nował, a Lawnucz zarazem w pierwszym tumultie między lasy uciekł,
tamże od żołnierstwa Kieyszturnowego wynaleziony, poimany, y do
Wilna przywieziony, od brata do więzienia jest wśadzon. Po małym
czasie Olgerd z Rusi przyiachł, n laź Kieyszturna na Stolicy Wileń-
skiej pańującego, ktoremu Kieyszturn jako starszemu, dobrowolnie wła-
dzą Xięstwa Litewskiego zdawał. Olgerd wzałem Kieyszturnowi ży-
czył, aby to we władzy y mocy swej miał, czego mu szczęście y mę-
stwo pozwoliło: wszakże jednak to między sobą wynaleźli, aby na-
przed Lawnuciewi część iaką ku spokojnemu użewaniu z państw swo-
ich wydzielili, a Wileńskiej stolicy aby był Panem Olgerd: Kieyszturn
na Xięstwie Trockim przestając, postanowił z Olgerdem, aby czasu
wszakiej potrzeby za każdą okazją przeciw każdemu nieprzyjaciel-
owi spólny sobie ratunek y pomoc dawali: a czego by który z nich, abo
walką, abo iakim inszym sposobem od tychmiast nabył, aby to między
sobą w rowny dział obracali. Te kondycye między sobą gruntownie
postanowili, y przysięgą potwierdzili zobopólnie. A Lawnuciewi Xię-
stwo Zaslawskie na Rusi z powinności braterskiej, na przyszłoyne wy-
chowanie wydzielili.

Olgerd Xiążę Litewskie.

Olgerd Wielkie Xięstwo Litewskie pod bratem Lawnuczem, przez
Kieyszturna opanowawszy, częste wojny z Rusiackimi pograni-
cznymi y Pruskimi Krzyżakami, różnym zwyciężeniem y Marszem, w sku-
tku iednak zawsze doświadczoneym miewał.

A naprzod roku od Narodzenia CHRYSYDUSA Pana 1327. Olgerd
Ruskie y Litewskie woyska opisawszy, do Prus nieprzyjacielskim spo-
sobem wtargnąwszy, ziemię ich zewsząd okrutnie poplondrował: Krzy-
żacy mu odeprzeć nie mogli, y nie śmieli przeciwko niemu w pole
wyiachać

SPIS TREŚCI

Ksiąg II. Część I

W której się zamyka wywód i początek zacnego a sławnego
narodu litewskiego dowodny, dotąd od żadnego z historyków
dostatecznie niewyrażony 220

Ksiąg II. Część II

W której się zamyka prowincji i województw Wielkiego Księstwa
Litewskiego i miast co przedniejszych opisanie 299

Artykuły Żołnierskie w Wielkim Księstwie Litewskim 304